

OPPIKIRJAN PÄIVITTÄMINEN

Linja-autonkuljettajan käsikirja

Miia Ahonen

Kehittämishanke
Kesäkuu 2006

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Ahonen, Miia	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 35+180	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☒ Salainen liite sähköisessä muodossa	
Työn nimi Oppikirjan päivittäminen – Linja-autonkuljettajan käsikirja		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) Outi Pylkkä		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Vuonna 2005 on julkaistu ensimmäinen suomalainen linja-autoalan oppikirja Linja-autonkuljettajan käsikirja. Sen päivittäminen oli ajankohtaista keväällä 2006, kun ensimmäinen erä oli myyty loppuun.</p> <p>Tässä työssä on pohdittu, minkälainen on hyvä oppikirja kirjalliselta asultaan, visuaalisesti ja sisällöltään. Apuna pohdinnassa on käytetty kirjallisuutta ja tulevien opettajien mielipiteitä hyvästä oppikirjasta. Työssä on myös mietitty, miten lukemalla oppiminen tapahtuu ja miten oppikirjaa voidaan hyödyntää opetuksessa. Lisäksi on pohdittu sitä, miten kirjoittamisprosessi etenee ja sitä, mikä on tärkeää oppikirjan kirjoittamisessa ja miten lukijat pitää ottaa huomioon kirjaa tehdessään.</p> <p>Työssä on kuvailtu, miten oppikirjan ensimmäinen versio tehtiin ja miksi se tehtiin. Tässä on myös mietitty, ketkä kirjaa tarvitsevat ja mihin tarkoitukseen kirjaa voisi tarvita. Oppikirjan kirjoittaminen vaatii paljon työtä. Tässä on kuvattu työvaiheet oppikirjan valmistamisessa. Kirjan kirjoittaminen vaatii myös jatkuvaa työtä, koska kirjan tieto menee nopeasti vanhaksi ja uutta tietoa pitäisi saada jaettua kirjan käyttäjille jo siinä vaiheessa, kun uudistettua painosta ei vielä ole saatavilla. Tässä työssä onkin pohdittu sitä, että miten tietoa voisi jakaa ajantasaisesti ja mitä uuteen painokseen pitää korjata tai lisätä. Lisäksi on vielä pohdittu, mitä muuta palvelua voitaisiin tarjota kirjan käyttäjille.</p>		
Avainsanat (asiasanat) oppimateriaali, oppikirja, henkilöliikenne, linja-auto		
Muut tiedot		

Author(s) Ahonen, Miia	Type of Publication Development project report	
	Pages 35+180	Language Finnish
	Confidential ☒ non-public attachment electric version	
Title Updateing the learning book – Handbook for bus drivers		
Degree Programme Vocational Teacher Education College		
Tutor(s) Outi Pylkkä		
Assigned by		
Abstract On 2005 has been published the Finnish bus drivers learning book “Handbook for bus drivers”. It was time to update it on spring 2006 when the first edition has sold out. In this plan I have discussed what is a good book like; visually, language and contents. I have been using literature in examination. I asked help of students who are examining the education for teachers and listened their opinions. I have also been thinking what is “learning by reading” and how teachers can use the handbook. I have also researched how the writing process goes on, what is important in writing the learning book and how to pay regard to the readers during the writing. I have described how I wrote the first version of the handbook and why we published it. In this plan I have been thinking who need the book and what is the purpose of it. Writing the handbook takes a lot of work. I have also described phases of writing the book. Writing the handbook is continuous work because the knowledge changes all the time. I have to offer the new information to the users already before the new book. I have discussed how to share the knowledge real-time and what should I correct and add to the new edition. Furthermore I have been thinking what kind of new services could I offer to the readers.		
Keywords learning material, learning book, personal traffic, bus		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Tarve linja-autoalan oppikirjalle	6
1.1	Kirjan synty	6
1.2	Ensimmäinen painos	7
1.3	Päivityksen tarve ja jatkuva kehittäminen	7
2	Pedagogiset perusteet kirjan tekemiselle	9
2.1	Mitä oppiminen on?	9
2.2	Aikuinen oppijana	9
2.3	Hyvä oppikirja	10
2.3.1	Opettajaopiskelijoiden mielipide	10
2.3.2	Opetussuunnitelmaan perustuva	12
2.3.3	Kirjallinen asu	12
2.3.4	Visuaalisuus	12
2.3.5	Sisältö	13
2.3.6	Päivittäminen ja uusi painos	13
2.3.7	Muu oheismateriaali	14
2.3.8	Oppimisen tukeminen	14
2.4	Lukemalla oppiminen	15
2.4.1	Lukutaito	17
2.5	Kirjan käyttäminen opetuksessa	18
2.5.1	Itsenäinen työskentely	18
2.5.2	Lukupiirit	18
2.6	Kirjoittaminen	18
2.6.1	Kappale	19
2.6.2	Otsikko	20
2.6.3	Virkkeet	20
2.6.4	Tyyli ja sävy	20
2.6.5	Ulkoasu	20
3	Linja-auton käsikirja	22
3.1	Miten kirja tehtiin?	22
3.1.1	Suunnitteluvaihe	22
3.1.2	Sisältö	24
3.1.3	Kieliasu	25
3.1.4	Ulkoasu	25
3.1.5	Oppimisen jatkuminen kirjan lukemisen jälkeen	26
3.1.6	Päivitykset ja muutokset toiseen painokseen	26
3.2	Kohderyhmä	27
3.2.1	Uudet linja-autonkuljettajat	27
3.2.2	Opettajan käsikirja	27
3.2.3	Ammattitutkinnon suorittajat	27
3.2.4	Kuljettajien tiedon päivitys	28
3.2.5	Ammattikouluissa suoritettava logistiikan perustutkinto	28
3.3	Luotettavuuden arviointi	28
3.3.1	Lähteiden luotettavuus	28
3.3.2	Tiedon vanheneminen	29
3.3.3	Omat kokemukset	29

4	Pohdinta.....	30
4.1	Kirjan kirjoittamisen työmäärä.....	30
4.1.1	Aika.....	30
4.1.2	Laajuus.....	30
4.1.3	Hiominen painokuntoon.....	30
4.1.4	Päivittäminen.....	30
4.1.5	Mainoksien myyminen.....	30
4.1.6	Markkinointi.....	31
4.2	Mitä kirjan kirjoittaminen antaa opettajan työhön?.....	32
4.2.1	Oma mielikuva ammatissa vaadittavista taidoista vahvistuu.....	32
4.2.2	Oma ammattitaito kasvaa.....	32
4.2.3	Omat taidot lisääntyvät.....	32
4.2.4	Portfolion osa.....	32
4.3	Uudet eteen tulevat haasteet.....	33
4.3.1	Logistiikan perustutkinnon asiat.....	33
4.3.2	Tehtävät.....	33
4.3.3	Ajantasainen päivittäminen.....	33
4.3.4	Opettajan diaesitys.....	34
4.3.5	Palaute.....	34
	Lähdeluettelo.....	35
Liite	Linja-autonkuljettajan käsikirja, 2. uudistettu painos, 2006, SHo Business Development (sähköisessä muodossa liite on salainen)	

1 Tarve linja-autoalan oppikirjalle

1.1 Kirjan synty

Linja-autonkuljettajaopiskelijoille ei löytynyt mistään valmista opetusmateriaalia vielä 3,5 vuotta sitten aloittaessani työni linja-autonkuljettajien ammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa. Ainut valmis materiaali oli Linja-autoliiton julkaisema koulukuljetusdiasarja ja siihen liittyvä opas sekä kuulutusopas. Kaikki kouluttajat joutuivat etsimään tiedon itse erilaisista lähteistä. Tietoa löytyi internetistä mm. Liikenneministeriön sivuilta, Linja-autoliiton sivuilta, liikennöitsijöiden sivuilta ja harrastajien sivuilta.

Kouluttajan työhön yhtenä tärkeänä osana kuuluu pysyä ajan muutoksissa mukana ja pystyä opettamaan opiskelijoille uutta ja tässä ajassa olevaa tietoa. Tämän vuoksi koko ajan omia tietojaan pitää siis päivittää ja aina löytyy tietoa hakiessa jotain uutta mitä voi käyttää koulutuksessa. Tämän vuoksi oli siis luonnollista alkaa itse tekemään materiaalia ja päivittämään sitä tarpeen mukaan.

Kokosin diasarjoja eri aiheista omille opiskelijoille koko ajan opetuksen ohessa. Tietoa alkoi olla valtavasti, mutta se oli hankalassa muodossa. Opetuksessa niitä oli kyllä hyvä käyttää, mutta opiskelijoiden käytössä sellaisenaan ne eivät olleet hyviä, koska diassa asia pitää ilmaista lyhyesti ja opiskelija ei välttämättä saa diasta sitä ydinasiaa selville ilman oheisselvityksiä. Muutenkin diasarjatiivistelmien jakaminen opiskelijoille oli työlästä ja aikaa vievää. Monisteita tuli vielä niin paljon, etteivät ne kaikki mahtuneet kansioihin ja osa papereista oli aina hukassa, kun niitä tarvitsi joskus myöhemmin jossain sovellustehtävässä.

Edellä mainitusta ongelmasta lähti liikkeelle idea, että kirjoitin pikkuhiljaa tekstimuotoon diasarjoja. Meillä oli jonkin verran oppisopimusopiskelijoita ja jo työssä olevia ammattitutkinnon suorittajia, jotka eivät voineet olla paikan päällä aina kuuntelemassa opetusta ja heitä nämä tekstiosiot varsinkin helpottivat tutkinnon suorittamisessa. Lisäksi käytin uusien kuljettajien opetuksessa näitä tekstejä koemielessä ja keräsin palautetta opiskelijoilta. Vieläkin ongelmana kuitenkin oli, että monisteet hävisivät koulutuksen edetessä. Tarkoituksena olikin koota monistesarja kaikista teksteistä ja antaa se

opiskelijoille koulutuksen alussa. Työpaikallani kuitenkin kannustettiin julkaisemaan monistesarja kirjaksi asti ja kun kustantajakin löytyi helposti, niin ideaa lähdettiin kehittämään.

1.2 Ensimmäinen painos

Otin selvää markkinoista syksyllä 2004. Laitoin kaikkiin linja-autonkuljettajia kouluttaviin oppilaitoksiin ja yksityisiin autokouluihin kyselyn halukkuudesta käyttää oppikirjaa linja-autonkuljettajien koulutuksessa. Lähes kaikki vastasivat kyselyyn ja olivat halukkaita ainakin koekäyttämään kirjaa.

Kirjan ensimmäinen painos julkaistiin huhtikuussa 2005. Kirjat menivät hyvin kaupaksi ja useimmat linja-autoalan koulutuslaitokset ja autokoulut ottivat kirjan käyttöön kaikissa alan koulutuksissaan. Tämän lisäksi kirjasta olivat kiinnostuneita myös linja-autonkuljettajan ammattitutkinnon suorittajat, jotka työelämässä ollessaan suorittivat ammattitutkintoa. Liikennöitsijät ostivat kirjoja käsikirjastoihinsa ja jotkut jopa harkitsivat kirjan ostamista kaikille kuljettajilleen.

Syksyllä 2005 näytti siltä, että painos loppuu keväällä viimeistään ja uuden painoksen valmistelu alkoi. Painoserät on pakko olla pieniä, koska alalla on paljon lakitekstiä, johon työnkuva perustuu ja siihen tulee muutoksia koko ajan. Jos erät olisivat kovin suuria, olisi kirjoissa nopeasti vanhaa tietoa.

1.3 Päivityksen tarve ja jatkuva kehittäminen

Oppikirjan tekeminen on jatkuvaa toimintaa. Ei riitä, että kirjoittaa tekstin yhden kerran ja jättää työn siihen. Uutta painosta pitää valmistella koko ajan. Aina kun lakiin tai työtapoihin tulee muutoksia, on ne kirjattava heti ylös, että muuttaa ne seuraavaan painokseen. Joskus tulee myös palautetta, mitä vielä tarvittaisiin tekstiin lisää ja niitä olisi toiveiden mukaan yritettävä tietysti järjestää. Myös kuvia ja taulukoita pitää päivittää.

Tässä kehittämishankkeessa tarkoituksena onkin miettiä kirjoittamisen lisäksi sitä, että miten päivitykset olisi hyvä hoitaa niin, että kirjassa ei olisi vanhaa tietoa ja mistä kirjan ostaja saisi pian tiedon uusista muutoksista.

Muutenkin tarkoituksena on miettiä, että miten tätä kirjapalvelua voisi kehittää vielä lisää.

2 Pedagogiset perusteet kirjan tekemiselle

2.1 Mitä oppiminen on?

Oppiminen ei ole mitään passiivista tiedon vastaanottamista vaan oppijan tekemää työtä, jossa hän tulkitsee havaintojaan ja uutta tietoa aikaisemman tietonsa ja kokemustensa pohjalta. Koko ajan hänen tietorakenteensa muuttuu. Kykyä käyttää opittua tietoa uusissa tilanteissa edistää se, että opiskelutilanteessa tietoa voidaan kytkeä moniin eri yhteyksiin ja sitä käsitellään useista eri näkökulmista ja käytetään erilaisia esitystapoja ja erilaisia oppimismenetelmiä. (Tynjälä 1999, 37-38, 64)

Oppimisen edellytyksenä on, että oppijan maailmankuva on riittävän eheä ja johdonmukainen, jotta uusi tieto voidaan liittää siihen joustavasti. Aikaisemmin opittua tietoa pitää myös kyetä kyseenalaistamaan ja muokkaamaan. Oppijan pitäisi pystyä refleктоimaan koko toimintaansa, eikä vaan oppimisprosessiaan, siten, että ymmärtää oman toimintansa tarkoituksen ja osaa perustella sen ja suunnitella tulevaa. Oppijalta vaaditaan myös riittävää itsearvostusta, jotta hän uskaltaa kokeilla uutta ja kokea haasteet myönteisiksi eikä pelottaviksi. Oppijan pitää myös pystyä antamaan ja ottamaan positiivista ja negatiivista palautetta. (Rauste Von Wright & Von Wright 1994, 19-40)

2.2 Aikuinen oppijana

Aikuiskoulutuksen merkitys on jatkuvasti lisääntynyt. Ammatin kuvat muuttuvat, joidenkin alojen ammattilaisia ei enää tarvita koneellistumisen myötä ja koko ajan tulee uusia ammatteja. Aikuisen oletetaan pystyvän nopeisiin muutoksiin ja jatkuvasti uusimaan tietoaan ja taitojaan. (Rauste Von Wright ym. 1994, 71-73)

Von Wrightit ovat käyttäneet aikuisen oppijan mallina Knowlesin vuonna 1970 kehittämää ns. andragogiikkaa. Se perustuu neljään olettamukseen:

- Kun ihminen kypsyy, minäkäsitys muuttuu enemmän kohti itsenäisyyttä ja lisääntyvää itseohjautuvuutta
- Aikuiselle karttuu yksilöllinen elämäkokemusten varasto, joka toimii samalla runsaana oppimisen resurssina

- Aikuisen oppimisvalmiudet liittyvät hänen kehitystehtäviinsä, jotka liittyvät yhteiskunnallisiin rooleihin ja ikään
- Aikuiset pitävät mielekkäänä oppimista, jota voi välittömästi soveltaa toimintaan ja oppiminen suuntautuu enemmän ongelmien ratkaisemiseen

Aikuiskoulutuksen koulutusohjelmissa korostetaan paljon itsereflektion, itseohjautuvuuden ja ongelmien ratkaisemiseen pyrkimisen merkitystä. Aikuinen päättää itse mitä haluaa opiskella ja miten. Motivaatio eri asioihin saattaa vaihdella paljonkin eri yksilöiden välillä ja tavoitteet oppimiselle ovat tarkempia kuin nuorilla. Aikuisilla on usein selkeä tavoite opiskelullaan ja he ovat motivoituneet opiskelemaan niitä asioita, mitkä hyödyttävät tavoitteeseen pääsyä. Heillä on usein taitoa peilata opiskeltavia asioita jo elämästä saatuihin kokemuksiin. Mutta toisaalta heillä saattaa olla jo vanhat toimintatavat ja käsitykset niin juurtuneita, että niitä on vaikeaa enää muuttaa. (Rauste Von Wright ym. 1994)

2.3 Hyvä oppikirja

Monesti on vaikeaa osoittaa, miksi toinen oppikirja on parempi kuin joku toinen. Helppouden tai vaikeuden tuntu saattaa syntyä pienistäkin asioista, eikä vaikeaselkoisen kirjan tarvitse aina olla edes ihan kelvotonta tekstiäkään. Hyvälle tekstille on ominaista sen selkeä rakenne. Jos lauseet on sekavasti kirjoitettu, koko ymmärrettävyys voi helposti kärsiä. Yleensä ottaen selkeästi rakentuva teksti luetaan, ymmärretään ja muistetaan paremmin. (Dunderfelt, Himberg, Laakso, Lyytinen, Niemi, Näätänen, Peltola & Vidjeskog 1993, 161)

2.3.1 Opettajaopiskelijoiden mielipide

Pyysin opettajaopiskelijakolleegoitani kirjaamaan minulle kolme tärkeintä asiaa, mitkä tekevät oppikirjasta hyvän. Sain 19 kpl vastauspapereita, joissa oli kaikissa lueteltu ainakin kolme hyvän oppikirjan piirrettä. Seuraavassa on lueteltu vastaukset siinä järjestyksessä mitä tuli eniten.

- selkeys 16 kpl

- visuaalisuus, tekstiä ja kuvia sopivassa suhteessa 9 kpl
- käytännön esimerkkejä 7 kpl
- loogisesti etenevä, johdonmukainen, helppo silmäillä, kuvaavat otsikot 7 kpl
- oikeakielinen, helppolukuinen, tekstikoko tarpeeksi suuri 6 kpl
- pohdintaa, ongelmakeskeisyyttä, lähteet merkitty selkeästi 6 kpl
- havainnollinen 4 kpl
- ytimekäs 4 kpl
- tekstin tiivistys, loppuyhteenveto 3 kpl
- sopivan mittainen 2 kpl
- ajan tasalla olevaa tietoa 2 kpl
- kriittinen 1 kpl
- tukee oppimisprosessia 1 kpl

Selkeyttä ja ytimekkyyttä sekä tekstin loogista etenemistä pidettiin selvästi tärkeinä seikkoina. Kirjaan onkin ihan mahdotonta laittaa kaikkea sitä tietoa, mitä kirjoittajalla on tiedossaan. Tekstistä pitää yrittää saada selkeä, hyvin etenevä ja suhteellisen tiivis paketti. Liian pitkä kirja vie lukuhalu, varsinkin jos teksti on kovin asiapitoista.

Visuaalisuus oli monelle tärkeää. Jokainen oppikirjoja lukenut tietää, että aiheen pitää olla äärimmäisen kiinnostava, että jaksaa lukea tekstiä, jossa ei ole kuvia ja taulukoita lainkaan. Ne aina katkaisevat tekstiä, mutta kuvassa ja taulukossakin on oltava äärimmäisen kriittinen valitessaan, koska niiden pitäisi tuoda aina myös vähän informaatiota, ei vain olla huvittamassa siellä tekstin seassa. Kun visuaalisuus on hyvä ja otsikot hyvin valittu, kirjasta on helppoa saada silmäilemällä mielikuva.

Tekemällä oppiminen on tullut nyt enemmän esiin kaikessa opetuksessa ja varsinkin ammattikouluun ja aikuisopintoihin hakeutuvat ihmiset ovat yleensä sellaisia, että oppivat parhaiten tekemällä. Sen vuoksi oppikirjaankin pitäisi laittaa jotain tehtäviä ja käytännön esimerkkejä enemmän, että asia konkretisoituisi paremmin opiskelijalle.

2.3.2 Opetussuunnitelmaan perustuva

Hyvä oppikirja perustuu opetussuunnitelmaan. Opetussuunnitelma antaa raamit sille, mitä kirjassa on käsiteltävä. Tosin opetussuunnitelma voi olla aika väljäkin ja antaa mahdollisuuksia monenlaisiin toteutuksiin. (Korhonen 2005)

Opetussuunnitelma perustuu yleensä perustutkinnon, ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon perusteisiin aikuisten näyttötutkintopohjaisessa koulutuksessa. Silloin kirjan sisältövaatimukset kannattaa tutkia näyttötutkinnon perusteista, koska eri oppilaitokset saavat tehdä omat opetussuunnitelmansa. Linja-autonkuljettajakoulutuksessa on useita hyväksytyjä opetussuunnitelmia, jotka poikkeavat sisällöltään jonkin verran toisistaan.

2.3.3 Kirjallinen asu

Oppikirjat tehdään usein ryhmätyönä ja silloin jokaisella kirjoittajalla on oma tyylinsä kirjoittaa. Tekstejä luetaan kuitenkin ristiin ja korjailtaan toisten tekstejä niin, että kirjan tekstistä tulee kuitenkin lopussa yleensä aika yhtenäinen. (Korhonen 2005)

Sisältö pitää tiivistää mahdollisimman tiiviiksi kokonaisuudeksi, mutta siinä pitää kuitenkin olla riittävästi asiasisältöä. Tekstin tiivistäminen on joskus vaikeaa, kun tekstin sisältö on kirjoittajalle niin tuttua, että asiaa meinaa olla liikaakin.

Tekstejä pitää yleistajuistaa ja laittaa paljon esimerkkejä ja vertailukohtia, jotta opiskelijat hahmottavat helposti mitä tekstissä tarkoitetaan. Esimerkiksi kun tekstissä puhutaan pienistä kaupungeista, pitää olla konkreettinen esimerkki kuinka paljon on tässä tarkoitettussa pienessä kaupungissa esimerkiksi asukkaita. (Korhonen 2005)

2.3.4 Visuaalisuus

Tietoa voidaan esittää ja omaksua myös kuvina tai taulukoiden avulla. Niitä on hyvä käyttää tekstin tukena joissakin asioissa. Kuvat ja taulukot eivät saa olla vanhentuneita, koska silloin lukijalla tulee mielikuva myös vanhentuneesta tiedosta. Uusiin painoksiin pitäisi aina uudistaa myös taulukoiden ja kuvioiden lukuja tuoreemmiksi.

2.3.5 Sisältö

Tiedon jakaminen oppiaineiden mukaan, saattaa olla myös kirjassa tehokas tapa ryhmitellä ja jäsentää asioita. Osien pitää kuitenkin muodostaa yhtenäisiä kokonaisuuksia. Niiden pitää luoda jatkuvuutta ja luoda mielikuvaa yhtenäisestä kokonaisuudesta. (Engeström 1991, 113)

Oppisisältö on pyrittävä jakamaan askelmiin, jotka turvaavat tuloksellisen syvätasoisen oppimisen. Askelmien tulee edetä loogisesti. Jokaisen askelman pitää olla suhteellisen itsenäinen ja jokaisella askelmalla, eli jokaisella luvulla kirjassa pitää olla oma teema. Jokaisessa luvussa tulee olla jotain uutta ja opetuksellisesti arvokasta. Luvun sisältö pitäisi kyetä lisäksi lukemansa perusteella liittämään käytäntöön. Aiheen pitäisi olla vielä tarpeeksi laaja tuottaakseen ajatuksia riittävästi opittavasta aiheesta. (Engeström 1991, 113-115)

Kirjassa ja oppimisessa yleensäkin pitäisi edetä yksinkertaisesta monimutkaiseen, tutusta tuntemattomaan, havainnollisesta käsitteelliseen, yksityistapauksista yleistykseen ja periaatteisiin. Oppiminen kuitenkin edellyttää, että opiskelijalla on valmiudet omaksua tietoa aiheesta. Opiskelija tarvitsee alkuun jonkinlaisen orientaatioperustan käsiteltävään aiheeseen, jotta hän tietäisi mitä tuleman pitää ja mitä asioita pitäisi omaksua. (Engeström 1991, 113-115)

2.3.6 Päivittäminen ja uusi painos

Kirjantekijän työ ei koskaan lopu ensimmäiseen painokseen. Koko ajan pitää kerätä uutta materiaalia seuraavaa painosta varten ja muokata sitä tekstimuotoon. Uuden painoksen tekstiä pitää myös oikolukea, koska aina siihen jonkin verran muutoksia tulee. (Korhonen 2005)

Uuteen painokseen vaikuttaa tietysti opetussuunnitelmien tai tutkinnon perusteiden muuttuminen. Kirjaa pitää uudistaa vastaamaan uusia vaatimuksia ja sisältöjä. Myös lakien muuttuminen aiheuttaa muutospaineita seuraavaan painokseen.

Uudistustyöhön vaikuttaa myös annettu palaute. Kaikki palaute pitää ottaa huomioon ja korjata aikaisemmasta painoksesta löytyneitä virheitä. Usein tässäkin palautteessa toimii

vanha käytäntö: jos ei palautetta kuulu, on kaikki suhteellisen hyvin. Negatiivista palautetta annetaan aina herkemmin. (Korhonen 2005)

2.3.7 Muu oheismateriaali

Oppikirjan lisäksi opetusmateriaaleihin kuuluu tänä päivänä paljon erilaisia oheistuotteita. Niitä voivat olla esimerkiksi harjoituskirja, kalvosarja opettajalle, opettajan opas oppikirjan käyttämiseen, nettisivut, cd-äänitteitä ja videoleikkeitä. (Korhonen 2005)

2.3.8 Oppimisen tukeminen

Tärkeintä oppikirjassa kuitenkin on, että se tukee opiskelijan oppimista. Hyvä oppikirja helpottaa opiskelijan oppimista ja asian omaksumista. Filosofian oppikirjan lukioon kirjoittaneen Tapio Ahokallion mukaan hyvä oppikirja tarjoaa oppilaan kokemusmaailmaan liittyvän kosketuskohdan, jonka myötä lukijan tunnistaa esillä olevan asian omassa elämässään ja maailmassaan. Kosketuskohta johdattaa oppilaan ajatuksiin ja tuntemuksiin, jotka avartavat hänen maailmankuvaansa niin, että hän voi nähdä maailman ja oman elämänsä uusista, tuoreista näkökulmista. (Korhonen 2005)

Perinteisesti oppikirjan tekstit on kirjoitettu niin, että niissä ei kiinnitetä huomiota siihen, minkälainen käsitys opiskelijalla voi olla jo asiasta, vaan esitetään asioita faktoina. Opiskelijalla saattaa olla olemassa mielessään jo virheellisiä käsityksiä asiasta ja oppikirjat saattavat vahingossa jopa tukea näitä virheellisiä käsityksiä, kun asioita vain syötetään opiskelijalle sellaisenaan. Useimmat oppikirjat eivät tue opiskelijaa miettimään omaa käsitystään asiasta ja tarvittaessa muuttamaan sitä. Tekstiin pitäisi sisällyttää yleisiä luuloja ja ennakkokäsityksiä ja sen jälkeen kertoa, miten asiat ehkä todellisuudessa kuitenkin ovat. (Tynjälä, 1999, 90-91)

Opettajat yleensä valitsevat oppikirjat, joita käyttävät opetuksessaan, sen perusteella, että niiden avulla voidaan mahdollisimman hyvin saavuttaa opetukselle ja oppimiselle asetut tavoitteet. Toisaalta kirjojen pitää antaa mahdollisuus esimerkiksi kokonaisopetukseen, oppilaan omaehtoiseen ja aktiiviseen tiedon hankintaan sekä integraation toteutumiseen. (Kari, 1991, 155)

2.4 Lukemalla oppiminen

Lukemalla asioista tarttuu paljon tietoa matkaan vaikka ei tietoisesti opiskelisikaan.

Tahattoman oppimisen osuus on jopa suurempi kuin tietoisien oppimisen osuus.

Ihannetilana voidaan pitää sitä, että opiskelija askarteleo opittavan aineksen parissa, etsii siitä runkoa ja tarkoitusta, eikä yritäkään painaa mitään mieleensä. Muisti toimii silloin yllättävän hyvin. (Vuorinen, Tuunala & Mikkonen 2000)

Yksin opiskelu voidaan katsoa myös vuorovaikutukselliseksi toiminnaksi. Oppikirjaa lukiessaan opiskelija on ajatuksellisesti vuorovaikutuksessa oppikirjan tekstin kanssa. Samalla lukija on vuorovaikutuksessa niiden sosiaalisten käytänteiden ja sosiaalisesti rakennettujen tietomuotojen kanssa, jotka ovat muovanneet oppikirjan kirjoittamista. (Tynjälä, 1999, 65)

Pintasuuntautunut oppija opettelee tietoa ulkoa eikä mieti asioita syvällisemmin. Hänen tavoitteenaan on opetella faktoja. Asioita ymmärtävää oppimista taas kutsutaan syväsuuntautuneisuudeksi. Syväsuuntautunut opiskelija pyrkii ymmärtämään tekstin merkityksen ja analysoi sen mielessään omien skeemojensa pohjalta. Hän liittää omia kokemuksiaan mukaan oppimistapahtumaan ja pyrkii ymmärtämään, mitä tekstin kirjoittaja on halunnut tekstillään kertoa. Opitun tiedon käyttämistä uusissa tilanteissa edistää se, että tietoa on kytketty moniin eri yhteyksiin ja se, että sitä käsitellään eri näkökulmista ja käytetään erialaisia esitystapoja.

Uutta asiaa opeteltaessa tarvitaan ensin pintasuuntautunutta opiskelutapaa, koska syväsuuntautuneisuus tarvitsee omaa tietopohjaa, mitä ei vielä uudesta aiheesta voi olla. Siksi pintasuuntautuneisuus hallitsee aluksi opiskelua, mutta mitä tutummaksi asia tulee, sitä enemmän pitäisi pyrkiä syväsuuntautuneisuuteen päin.

Marja Vauras (1991) kuvaa väitöskirjassaan erilaisia oppimisen strategioita. (Dunderfelt ym. 1993)

Tiedon kopiointia opettajalta tai oppimateriaalista opiskelijalle kutsutaan myös **atomistiseksi strategiaksi**. Opiskelija keskittyy pienehköihin yksityiskohtiin eikä pyri

laajempien kokonaisuuksien hallintaan. Tieto pitää olla silloin mahdollisimman selkeästi annettu, että se on helppoa ymmärtää ja omaksua ja muistaa sellaisenaan.

Holistista strategiaa käyttävä oppija yrittää käsitellä tekstiä kokonaisuutena, jolle on annettavissa yksi keskeinen merkitys. Yksityiskohdat auttavat selventämään pääkohtia ja asian konkretisoimista.

Merististä strategiaa käyttävä opiskelija käsittelee jokaista kappaletta omana kokonaisuutenaan liittäen ne sitten mielessään peräkkäin. Asiakokonaisuudet ovat ikään kuin ketjussa.

Seriaalisesti asennoitunut oppija pyrkii organisoimaan tekstin järjestykseen jollakin itselleen sopivalla tavalla. Hän voi käyttää apunaan vaikka aikajärjestystä, syysuhteita, toiminnallista yhteyttä tai ihan puhtaasti assosiaatioihin perustuvaa yhteyttä.

Transformaatiostrategisesti asennoitunut oppija muokkaa tekstiä mielessään uusiksi tosiasioiden tai ideoiden avulla. Opiskelija saattaa keskittyä kirjoittajan tarkoitusperien ja johtopäätösten arviointiin ja arvosteluun.

Helposti syntyy vaikutelma, että holistinen ja transformatiivinen strategia olisivat ylivoimaisen hyviä ja suositeltavia, mutta kaikissa tavoissa on kuitenkin omat hyvät puolensa. Holistisesti opiskeleva oppii kyllä kokonaisuuksia, mutta yksityiskohdat jäävät hataralle pohjalle ja niihin sisältyy paljon ristiriitoja. Mutta joskus on edullisempaa muistaa oppimateriaalista vain sen verran, että joutuu itse pohtimaan tehtävää ja vastauksen sisältöä. Silloin vastauksista ja ratkaisuista tulee omannäköisiä. Serialisti saattaa hallita taas todella hyvin asian esimerkiksi ajallisesti etenevänä sarjana. Meristi voi pystyä ratkomaan vaikeitakin ongelmia aiheeseen liittyen, koska hänen tietämyksensä perustuu hyvin opittuihin alakokonaisuuksiin. Vain atomistilla on heikot tiedot, koska hänen tietonsa koostuvat vain irrallisista faktoista.

2.4.1 Lukutaito

Kun opiskelija lukee tekstiä, hän tekee siitä mielessään koko ajan tiivistelmää. Jotkin seikat jäävät mieleen, toiset eivät. Jotkin seikat herättävät mielikuvia, toiset ohitetaan kiinnittämättä niihin huomiota. Ensin pitäisi miettiä, mikä on lukutavoite, se mitä haetaan tekstistä. Toinen tärkeä asia on se, minkälaisia lukutottumuksia on aikaisemmin omaksunut. Erilaisiin teksteihin pitää asennoitua eri tavalla. (Rauste von Right ym. 1994, 20-22)

Tekstin voi purkaa miellekartaksi, joka auttaa hahmottamaan asioiden välisiä yhteyksiä ja kokonaisuuksia. Kartalla voi miettiä, mikä on tekstin rakenne. Kartan piirtäminen aloitetaan piirtämällä keskelle tekstin ydinasia. Sen jälkeen piirretään siihen liittyvät asiat linkeiksi ydinasian ympärille. Kartta on hyvä apu muistin tueksi ja se auttaa pohtimaan tekstin sisältöä ja rakennetta sekä virittää omia ajatuksia aiheesta. (Alajärvi, Herno, Koskinen & Yrttiaho 2002, 15-18)

Tutkija Pirjo Linnakylä on tehnyt ohjeet itsenäiseen opiskeluun:

- Lue opiskeltavan tekstin pääotsikko ja mahdolliset alaotsikot
- Ennusta otsikoiden ja vihjetietojen perusteella luettavan tekstin sisältö
- Arvioi tekstin tarkoitus, kiinnostavuus ja hyödyllisyys
- Lue teksti. Tee tarvittaessa alleviivauksia ja kirjoita marginaaleihin muistiinpanoja, kysymyksiä ja ajatuksia, joita lukemisen aikana herää.
- Laadi tekstin keskeisimmästä ajatuksesta miellekartta.
- Kirjoita tiivistelmä keskeisimmästä sisällöstä.
- Kirjoita omia ajatuksiasi tai mielipiteesi tekstin aiheesta. (Alajärvi ym. 2002)

Lukeminen kannattaa jaksottaa useammalle päivälle. Tietoja voi välillä testata tekemällä itselleen kysymyksiä aiheesta. Kun tekee muistiinpanoja lukemastaan, ne on helppoa kerrata vielä tarvittaessa. (Alajärvi ym. 2002)

2.5 Kirjan käyttäminen opetuksessa

2.5.1 Itsenäinen työskentely

Opiskelijalle annetaan tehtäväksi lukea oppikirja itsenäisesti sellaisena ajankohtana, kun hänelle sopii. Hänelle annetaan kirjasta kysymyksiä, jotka ovat niin laajoja, että niistä saa kirjoitettua esseiden. Toinen mahdollisuus kontrolloida lukemista on se, että opiskelijan pitää kirjoittaa oppimispäiväkirjaa lukemastaan tekstistä. Tällöin hän voi puuttua tekstissä häntä itseään kiinnostaviin asioihin paremmin. (Tynjälä, 1999, 190)

2.5.2 Lukupiirit

Opiskelijat jaetaan lukupiireihin, joissa on 4-10 jäsentä. Kukin piiri sopii muutaman kokoontumisajankohdan, jolloin käsitellään yhdessä tiettyä osaa luetusta tekstistä. Kokoontumisissa keskustellaan vapaamuotoisesti tekstin sisällöstä ja siitä, miten jokainen on asiaa ymmärtänyt. Opettajakin vierailee lukupiireissä ainakin kerran kokoontumisten aikana. Lopussa voidaan vielä järjestää yhteinen tapaaminen kaikille lukupiireille. Siellä jokainen lukupiiri voi nostaa esille tärkeimmäksi kokemiaan asioita ja voidaan selvittää, jos jokin asia on jäänyt epäselväksi. (Tynjälä, 1999, 191)

2.6 Kirjoittaminen

Kirjan sanoman välittymisen kannalta on tärkeää, että sisältö on jäsenneilty selkeästi, teksti on huoliteltua ja tilanteeseen sopivaa ja ulkoasu on havainnollinen ja houkutteleva.

Sanoman tehokas välittyminen kirjoittajalta lukijalle edellyttää siis, että

- ajatus etenee loogisesti
- sisältö on monipuolinen
- kieli on selkeää ja havainnollista
- ulkoasu helpottaa silmäilyä ja nopeuttaa lukemista
- viesti on valittu oikein

(Alajärvi ym. 2002)

Kirjoittajan pitää ensin selvittää itselleen mihin hän tekstillään pyrkii, mikä on viestin tavoite, kuka on lukija ja millaisessa tilanteessa teksti luetaan. Sitten pitää kartoittaa asiat,

joista kirjoittaa. Pitää etsiä tietoa, kokemuksia, perusteluja ja esimerkkejä. Kirjoittajalla on usein paljon tietoa mielessään, mutta ne ovat irrallaan. Tietojen kartoittamista helpottaa, kun tekee sisällysluetteloa paperille. Tässä voi käyttää apuna esimerkiksi miellekarttaa. Tietoa pitää pohdiskella ja muokata mielessään, että siitä rakentuu loogisesti etenevä kokonaisuus, jossa tärkeät asiat erottuvat vähemmän tärkeistä. (Alajärvi ym. 2002)

Tekstiä pitää usein muokata moneen kertaan. Ensin voi aloittaa idean luomisesta paperille, kypsyttellä sen jälkeen ajatuksia, tarkistaa näkökulmaa, kasvattaa ja karsia tekstiä sekä hioa lauseita oikeaan muotoon. Palautetta kannattaa hankkia muilta ja varmistua siitä, että teksti on ymmärrettävää. (Alajärvi ym. 2002)

2.6.1 Kappale

Kirjoittaja ohjaa lukijan ajatuksia. Sen vuoksi tekstin pitää olla selkeä kokonaisuus, jossa ajatukset ovat sidoksissa toisiinsa ja asiat etenevät johdonmukaisesti. Jos tekstissä on jotain yllättäviä siirtymiä, lukeminen vaikeutuu ja hidastuu. (Alajärvi ym. 2002)

Yhden kappaleen pitää sisältää vain yksi asia, jossa keskeinen tieto voidaan kiteyttää kappaleen ydinvirkkeeksi. Tekstin kappaleen ja virkkeiden pitää olla sopivan pituisia. Jos ne ovat liian lyhyitä, teksti tuntuu etenevän nykäyksittäin. Jos ne taas ovat liian pitkiä lukija ei enää ymmärrä sanatulvan keskeltä sitä ydinajatusta. (Alajärvi ym. 2002)

Alkukappaleessa lukija on viritettävä lukemiseen. Alun pitää olla uteliaisuutta herättävä ja noudattaa koko tekstin sävyä ja tyyliä. Se ei saa olla liian pitkä, jotta lukija alkaa lukemaan, mutta toisaalta ei liian lyhytkään, jotta siihen saataisiin jotain sanomaakin. (Alajärvi ym. 2002)

Loppukappaleen pitää olla sellainen, että lukija jää hyvälle mielelle ja miettimään jotain asiaa. Loppukappale voi saada hänet myös muuttamaan toimintatapojaan johonkin haluttuun suuntaan. Loppukappaleeseen voidaan myös koota koko tekstin tärkeimmät asiat lyhyeksi tiivistelmäksi. (Alajärvi ym. 2002)

2.6.2 Otsikko

Lukijalle otsikko on yleensä ensimmäinen kosketus tekstiin. Jos otsikko on kiinnostava, koko teksti luetaan. Otsikoiden selaileminen esimerkiksi sisällysluettelosta, antaa lukijalle mielikuvan koko tekstistä yhdellä silmäyksellä. (Alajärvi ym. 2002)

2.6.3 Virkkeet

Virkkeiden pituus vaihtelee tekstin sisällön mukaan. Huoliteltu puhekieli on usein parasta kirjoitettua kieltäkin. Sujuvan puhekielen lauseet ovat lyhyitä ja selkeitä. Keskeisin asia sanotaan päälauseessa, sivulauseet sitten täydentävät ja täsmentävät päälauseetta. (Alajärvi ym. 2002)

2.6.4 Tyyli ja sävy

Asiatekstin tyyli on silloin hyvää, kun lukija ei kiinnitä siihen mitään erityistä huomiota. Lukija voi keskittyä vain asiaan ja ymmärtää tekstin tarkkailematta lukemaansa tekstiä erityisesti.

Tekstin sävy liittyy tekstin tyyliin. Sävyyn kuuluu mm. ulkoasun siisteys, paperin laatu ja väri, kirjasintyyppi ja erilaiset korostuskeinot. Ne täydentävät kielen luoman tyylin ja sävyn. (Alajärvi ym. 2002)

2.6.5 Ulkoasu

Silmäilyvaihe on lukijalle tärkeä. Ensimmäiset 15 sekuntia ovat ratkaisevia, kun lukija päättää syventyykö hän lukemaan tekstiä vai ei. Jos teksti näyttää vaikeaselkoiselta ja lukeminen on vapaaehtoista eikä lukijaa oikeastaan kiinnosta tekstin asiasisältö, hän jättää tekstin kyllä lukematta. (Alajärvi ym. 2002)

Teksti houkuttelee lukemaan, jos yleisilme on tasapainoinen ja miellyttävä. Sivun asettelu luo helpon silmäiltävyyden ja lukija voi saada mielikuvan koko tekstin sisällöstä

pääpiirteittäin. Helppoon silmäiltävyyteen vaikuttaa se, että tiedon voi havaita ja omaksua nopeasti, tärkeät asiat erottuvat tekstistä heti ja yleisilme miellyttää silmää. (Alajärvi ym. 2002)

Havainnollistamiskeinoja voi käyttää erottaakseen tekstistä tärkeimmät asiakohdat. Havainnollistamiskeinoina voi olla vaikka tekstin erilainen väri, värjätty pohja tai taulukkomuotoon laitettu osa tekstin tukena. Havainnollistamiskeinoja ei kannata kuitenkaan käyttää liikaa, koska silloin sen teho heikkenee ja tekstistä tulee helposti sekavan oloinen ja vaikeaselkoinen.

3 Linja-auton käsikirja

3.1 Miten kirja tehtiin?

3.1.1 Suunnitteluvaihe

Aluksi tarkoituksena oli tehdä Jyväskylän aikuisopiston omille linja-autonkuljettajaopiskelijoille vihkonen koulutuksen aikana opiskeltavasta materiaalista. Vihkosesta tuli kuitenkin pian 140-sivuinen ja heräsi idea sen tekemisestä oikeaksi kirjaksi.

Pääkohderyhmäksi hahmottui pian koko Suomen tulevat linja-autonkuljettajat. Tarkoituksena oli, että kirjaa voidaan käyttää opetuksen tukena ja opiskelijoiden oman opiskelun tiedonhakuteoksena, koska kattavaa teosta linja-autoalalta ei aikaisemmin ollut. Tarkoituksena oli siis tehdä pääasiallisesti oppikirja.

Olin työskennellyt siinä vaiheessa, kun idea kirjasta syntyi, yli kaksi vuotta linja-autonkuljettajien kouluttajana. Minun oli pakko kerätä itse kaikki tieto opetettavista asioista tullessani alalle, koska opetussuunnitelma muuttui samana syksynä ja sisältöön tuli aika paljon muutoksia. Valmista materiaalia ei juurikaan ollut, ei meidän koulussa eikä koko Suomessa.

Voimassa olevat linja-autonkuljettajan ammattitutkinnon perusteet on laadittu vuonna 2001. Ammattitutkinnon perusteissa kerrotaan sanallisesti linja-autonkuljettajalta vaadittava ammattitaito silloin kun hän suorittaa näyttötutkintoperustaista ammattitutkintoa. Pakollisia osia ovat yhteistyö ja asiakaspalvelu, turvallisuus ja ajoneuvotekniikka. Näyttötutkinnon suorittaja voi lisäksi valita kolmesta vapaavalintaisesta osiosta kaksi. Vapaavalintaisia osia ovat kaukoliikenne, kaupunkiliikenne ja tilausliikenne. Tutkinnon perusteissa kerrotaan osaamistaso jokaisessa osiossa. (Linja-autonkuljettajan ammattitutkinnon perusteet, 2001)

Ajoneuvotekniikka	96 h
Moottoritekniikka	8 h
Voimansiirtolaitteet	8 h
Alusta- ja hallintalaitteet	8 h
Sähkötekniikka	8 h
Linja-auton rakenne ja varusteet	8 h
Linja-auton huolto	40 h
Ajoneuvotekniikan näyttötutkinto	16 h
Yhteistyö ja asiakaspalvelu	180 h
Oppilaanohjaus	28 h
Tietotekniikka	40 h
Viestintä	8 h
Asiakaspalvelu	24 h
Tietotekniikka	40 h
Työnhakuvalmennus	8 h
Yrittäjyys	16 h
Kuljetustalous	16 h
Kieliopinnot	40 h
Turvallisuus	276 h
Työsuojelu	
ensiapu 1 ja ensiapu 2	32 h
tieturva	8 h
pelastustoiminta	8 h
ennakoivan ajon kurssi	24 h
taloudellisen ajon kurssi	8 h
Lainsäädäntö	
tielainsäädäntö	16 h
ajoneuvolainsäädäntö	16 h
tiekuljetus- ja henkilöliikennelainsäädäntö	8 h
työlainsäädäntö	16 h
vakuutukset	16 h
Ammattityö	
D-luokan kuljettajatutkinto	68 h
ajon seuranta ja arviointi	40 h
adr-kuljetukset	8 h
Kuljetustekniikka	
orientaatio	40 h
rahastuslaitteet	8 h
kaupunkiliikenne	40 h
kaukoliikenne	40 h
tilausliikenne	40 h
ammattitutkinnon harjoittelu	40 h
Valinnaiset opinnot	80 h
Ulkomaan liikenne	80 h
Työharjoittelu	280 h
Yhteensä	1040 h

Taulukko 1. Jyväskylän aikuisopiston opetussuunnitelman tuntimäärät

Jyväskylän aikuisopiston voimassa oleva opetussuunnitelma on laadittu Huittisten aikuiskoulutuskeskuksen vastaavan mallin mukaisesti ja sisältöä on tarkennettu ammattitutkinnon perusteista. Tutkinnon perusteista on laadittu lista kaikista osattavista asioista ja opetussuunnitelmassa ne on purettu auki tekstimuotoon. Opetussuunnitelma säätää sen, mitä Jyväskylän aikuisopistossa opetetaan sen 26 opintoviikon aikana, minkä linja-autonkuljettajan ammattitutkintoon valmistava koulutus kestää.

Opetussuunnitelmasta ja sen kautta tutkinnon perusteista määräytyi myös se, mitä aiheita linja-autonkuljettajan käsikirja sisältää. Tieto on alun perin kerätty diasarjojen muotoon opetusta varten. Diasarjat olivat aina oppiaineittain järjestetty, mutta kuitenkin niin, että yhdestä asiakokonaisuudesta oli aina yksi diasarja. Esimerkiksi tilausliikenteessä oli useita diasarjoja, jotka käsiteltiin tilausliikenteen kahtena teoriapäivänä. Diasarjojen aiheet oli otettu tutkinnon perusteista.

3.1.2 Sisältö

Linja-autonkuljettajan käsikirjasta on pyritty jättämään kaikki sellainen tieto pois, mikä löytyy helposti jostain toisesta julkaisusta. Esimerkiksi oppikirjoissa, joita käytetään kuorma-autoajokorttia ajettaessa, on paljon perustietoa mm. ajoneuvotekniikasta, liikennesäännöistä ja ajamisesta. Linja-autonkuljettajan käsikirja onkin tavallaan jatkoa näille kirjoille.

Kirja on jaettu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään joukkoliikennettä yleensä, linja-auton merkitystä joukkoliikennevälineenä ja mm. liikennepolitiikan tavoitteita ja linja-autoliikenteen rahoittamista. Ensimmäisessä osassa on myös hieman linja-autoliikenteen historiaa ja esitellään linja-autonkuljettajan erilaisia ammatinkuvia.

Toisessa osassa on ajoneuvotekniikkaa ja siihen liittyvää lainsäädäntöä. Kaikki yleinen ajoneuvotekniikan tunteminen on jätetty pois ja osassa on käsitelty ainoastaan linja-auton rakennetta ja lainsäädäntöä.

Kolmannessa osassa käsitellään liikennesääntöjä, jotka koskevat linja-autoliikennettä erityisesti. Osassa käsitellään myös ammatissa tarvittavaa työlainsäädäntöä, luvanvaraista

henkilöliikennettä, vakuutuksia ja riskienhallintaa sekä kaupungeissa tehtyjä erityisjärjestelyjä linja-autoliikenteen sujumiseksi.

Neljänteen osaan on kerätty kaikki ammattitaito-osaaminen, mitä vaaditaan linja-autonkuljettajan ammatissa. Siinä käsitellään mm. asiakaspalvelua, rahastamista, rahdin kuljettamista, koulukuljetuksia, invakuljetuksia ja tilausliikenteen reittisuunnittelua. Lopussa on vielä erilaisia lakeja, jotka koskevat kuljettajia ja asiakkaita matkan eri vaiheissa.

3.1.3 Kieliasu

Kirja on yritetty kirjoittaa mahdollisimman paljon huolitellulla puhekielellä. Se onkin pääosin aika helppolukuista tekstiä. Joissakin luvuissa, joiden sisältö on peräisin lakiteksteistä, on vielä liian kankeaa tekstiä, koska lait sisältävät niin paljon määritelmiä ja luokitteluja. Lakitekstiä on vaikeaa muokata helposti luettavaksi, koska tekstiä paljon muokatessa on se vaara, että sen sisältö muuttuu.

3.1.4 Ulkoasu

Linja-autonkuljettajan käsikirja on helppoa hahmottaa silmäilemällä. Sisällysluettelossa on pääotsikoiden lisäksi myös väliotsikot. Pääotsikot ja väliotsikot ovat tekstin seassa sinisellä ja kolmannen asteen otsikot on mustalla.

Kuvia tai taulukoita on lähes joka aukeamalla ja ne ovat nelivärisiä. Kuvat ovat omia tuotoksia tai jos ne ovat jonkun muun ottamia, niiden julkaisemiseen on saatu lupa kuvaajalta. Linja-autoharrastajilta saa helposti kyselemällä suhteellisen hyvää kuvamateriaalia ilmaiseksi käyttöönsä.

Ensimmäisen painoksen ulkoasu on sellaisenaan hyväksytty myös toiseen painokseen, koska ulkoasusta ja sen selkeydestä on tullut kiitosta monelta käyttäjältä.

Koko kirja on nelivärinen ja offset-tekniikalla painettu, joten se on painolaadultaankin tarkka. Kirja on nidottu kierrekansilla. Kierrekannet ovat saaneet paljon kiitosta käyttäjiltä,

koska sivut eivät liimaudu toisiinsa niin helposti kiinni ja kierrenidottu kestää aukoa ja sulkea useita kertoja.

3.1.5 Oppimisen jatkuminen kirjan lukemisen jälkeen

Jokaisen luvun perässä on lähdeluettelo. Katsoin sen paremmaksi ratkaisuksi, kuin sen, että lähdeluettelo olisi kirjan takana ja siellä olisi kaikki lähteet. Nyt kun jokaisen luvun perässä on lähdeluettelo, opiskelijalla on mahdollisuus hakea lisää tietoa aiheeseen liittyen ja lähdetiedot löytyvät helpommin.

3.1.6 Päivitykset ja muutokset toiseen painokseen

Lakimuutoksia oli tullut jo vuodessa jonkin verran. Esimerkiksi kuljettajakoulutusdirektiivin, digipiirturidirektiivin ja turvavyön käyttöpakon voimaantuminen on lähempänä ja niistä oli saatavana yksityiskohtaisempaa tietoa kuin vuosi sitten.

Työehtosopimus linja-autohenkilökunnalle sovittiin uusilla ehdoilla maaliskuussa 2006. Sen uusin versio ei ehtinyt päivitettyynkään versioon, joten työehtosopimuksesta tehtiin yleispätevämpi versio kirjaan.

Käyttäjät olivat esittäneet toivomuksia luvusta reittisuunnittelusta ja alkoholi- ja tupakkalainsäädännöstä. Ne lisättiin uuteen painokseen. Samoin historiaosuus lisättiin, koska se on niin ajankohtainen linja-auton täytettyä viime vuonna 100 vuotta.

Joitakin pieniä asiavirheitä toiseen painokseen korjattiin ja joitakin sanamuotoja muutettiin helpommin ymmärrettäväksi. Kovin paljon ei palautetta tullut, ainakaan negatiivista palautetta. Positiivista palautetta tuli jonkin verran sisällöstä ja siitä, että kirjasta on helposti tietoa löydettävissä. Tarkoitus oli kysyä ennen toista painosta palautetta kouluttajilta, jotka käyttävät kirjaa opetukseen ja opiskelijoilta itseltään, mutta toisen painoksen tarve tuli niin yllättäen vuoden vaihteessa, että piti keskittyä sen tuottamiseen ja mainoksien keräämiseen. Kirjan painokustannuksia katetaan nimittäin osittain mainoksilla.

3.2 Kohderyhmä

3.2.1 Uudet linja-autonkuljettajat

Pääasiällisin kohderyhmä kirjalle oli alun perin linja-autoalalle kouluttautuvat henkilöt. He ovat usein jo kuljetusalalla muualla toimineita ja ovat nyt siirtymässä henkilöliikennekuljettajiksi tai alan vaihtajia.

Linja-autoajokortin ikäraja asettaa jo alaikärajan linja-autonkuljettajille 21 ikävuodeksi. Tämän vuoksi useimmat opiskelijat ovat 30 – 50 –vuotiaita. Harva nuori jaksaa pitkäjänteisesti pyrkiä henkilöliikennekuljettajaksi tavaraliikennekuljettajan työn kautta ja 21-vuotiaana aloittaa henkilöliikennekuljettajan opinnot. Usein ajatus henkilöliikenteeseen siirtymisestä syntyy vasta elämän vakiinnuttua jo uomiinsa.

Toisilla opiskelijoilla on jo paljonkin tietoa alasta ja sen vaatimuksista esimerkiksi taksinkuljettajan tai tavaraliikennekuljettajan työn kautta ja toisilla opiskelijoilla ei ole alasta vielä paljoakaan tietoa. Oman haasteensa opetukselle osaamisensa vuoksi asettavat ne liikenneyritysten johtohenkilöt, jotka tarvitsevat linja-autokorttia työssään ja lähtevät sitä suorittamaan toimittuaan jo useita vuosia linja-autoyrittäjien johdossa.

3.2.2 Opettajan käsikirja

Jotkut opettajat käyttävät linja-autonkuljettajan käsikirjaa omana lähdeaineenaan, josta he tarkastavat tietojaan teoriasta. Varsinkin liikenneopettajat ovat usein vain autossa ja opettavat ajamista ja heille itselleenkin kaikki lainsäädännöllinen pikkutieto on vierasta.

3.2.3 Ammattitutkinnon suorittajat

Ammattitutkintoa työelämästä suorittamaan tulevat ovat käyttäneet kirjaa paljon valmistautuessaan näyttötutkinnon osiin. Usein lakitietoa ja teoriatietoa testataan näyttökokeiden lisäksi kirjallisella tehtäväpaketilla. Sen täyttämässä kirjasta varmasti on hyötyä. Ennen aikaa menikin tavattoman paljon tiedon hakemiseen eri lähteistä.

3.2.4 Kuljettajien tiedon päivitys

Monet yritykset ovat ostaneet kirjaa käsikirjastoihinsa, jotta kuljettajat ja miksei muukin henkilökunta voivat päivittää tietojaan alan uusimmista muutoksista ja lakipykälistä. Jotkut yritykset ovat jopa harkinneet kirjan ostamista kaikille kuljettajilleen.

3.2.5 Ammattikouluissa suoritettava logistiikan perustutkinto

Vuonna 2008 pääsevät ensimmäiset ammattikoulusta logistiikan perustutkinnon 3-vuotiselta linjalta valmistuneet kuljettajat 18-vuotiaana ajamaan linja-autoa paikallisliikenteessä ja pienoislinja-autoa myös tilausliikenteessä. Tämä on seurausta uudesta kuljettajadirektiivistä, joka EU:n myötä kirjataan Suomen lakiin syksyllä 2006.

Tämä uusi kuljettajakoulutusdirektiivi tuo ammattikouluihin linja-autonkuljettajakoulutuksen. Se tuo varmasti uudet markkinat myös Linja-autonkuljettajan käsikirjalle. Toisaalta se tuo varmasti myös muospaineita seuraavaan painokseen, kunhan saadaan tietää mitä uudessa direktiivin mukaisessa koulutuksessa pitää käsitellä.

3.3 Luotettavuuden arviointi

On tietysti vaikeaa arvioida oman tuotoksensa luotettavuutta, mutta joitakin faktoja siinä kuitenkin on löydettävissä.

3.3.1 Lähteiden luotettavuus

Kirjan tiedot on etsitty eri lähteistä. Lähdetiedot on merkitty aina jokaisen luvun jälkeen. Mutta oppikirjaan ei kuitenkaan merkitä tekstiin, että mikä osa tekstistä on löydetty mistäkin lähteestä.

Lähteinä on paljon lakipykälä. Niissä on vaarana se, että niihin on tullut muutoksia, joita ei tiedä tulleen. Internetin lakitekstikään ei aina ole ajan tasalla ja joskus muutokset on merkitty niin monen linkin taakse, että ne jää huomaamatta. Toisinaan muutoksia on

vaikeaa löytää pykäläviidakosta vaikka tietäisikin niistä. Lakitekstissä on myös oikein ymmärtämisen ja tulkinnan ongelma. Teksti on vaikeaa ns. kapulakieltä ja väärin tulkitsemisen vaara on suuri.

Internetsivustoja on myös paljon joutunut käyttämään lähdemateriaalina. Niistä ei aina tiedä kuinka asiantuntevasti ne on tehty, kuka ne on tehnyt ja milloin ne on viimeksi päivitetty.

3.3.2 Tiedon vanheneminen

Tieto on kuljetusalalla muutenkin sellaista, että se vanhentuu äkkiä, esimerkiksi lippujärjestelmissä. Tieto voi vanhentua jo painoksen myynnin aikana ja korjauksia pitäisikin tehdä koko ajan jo olemassa olevaan painokseenkin.

3.3.3 Omat kokemukset

Tieto on jonkin verran myös omista kokemuksista karttunutta. Itselle helposti tulee työssä yhdenlainen toimintatapa, mutta ammatin kuvan ollessa moninainen, ei yksi toimintatapa aina ole oikea. Sen vuoksi valmiita toimintamalleja pitäisi välttää antamasta, paitsi jos ne kuuluvat yleiseen käytäntöön.

4 Pohdinta

4.1 Kirjan kirjoittamisen työmäärä

4.1.1 Aika

Tämän kirjan ensimmäistä painosta tehtiin kaiken kaikkiaan kaksi vuotta. Ensimmäinen vuosi meni tietoa kerätessä. Vajaa vuosi meni tiedon kirjoittamiseen auki tekstiksi. Kustantaja Simo Hokkanen sanoi, että yleensä pari sataa sivuisen kirjan kirjoittamiseen menee aikaa noin kaksi vuotta.

4.1.2 Laajuus

Ensimmäisen painoksen kirjaan tuli 168 sivua. Tietoa piti kirjoittaa tekstimuotoon ensin ja sen jälkeen tiivistää ja karsia pois ylimääräistä ja toisaalta taas lisätä joihinkin alueisiin tietoa ja tekstiä. Toiseen painoksen tulikin jo sitten 180 sivua, kun tehtiin korjauksia ja lisäyksiä.

4.1.3 Hiominen painokuntoon

Ensimmäinen versio pitää vielä lukea useaan kertaan ja luettaa muillakin, että kaikki mahdolliset kirjoitus- ja asiavirheet löytyisivät. Kuvat pitää muokata ja vaihtaa. Aikaa molemmilla kerroilla tähän hiomiseen on mennyt pari kuukautta.

4.1.4 Päivittäminen

Päivittämiseen on mennyt vuoden aikana monta päivää. Koko ajan pitää olla ajan tasalla ja kerätä tietoa. Samalla sitä pitää jo kirjoittaa auki tekstiksi seuraavaan painokseen.

4.1.5 Mainoksien myyminen

Kirja on pienen kustantajan kustantama. Meillä on yhteistyösopimus mainoksien myymisestä ja markkinoinnista. Mainoksilla saadaan painokustannuksia osittain rahoitettua.

Olemme myyneet mainostilaa kirjasta alan yrityksille. Auto- ja kuljetusalan työntekijäliitto on lähtenyt mainostamaan kumpaankin painokseen. Helsingin bussiliikenne mainostaa rekrytointimielessä kirjassa. Oppilaitokset ovat myös lähteneet mukaan mainostamaan jatkokoulutuksiaan kuljetusalalla. Oppilaitokset edellyttävät mainostaessaan, etteivät oman työantajani autot erotu kirjasta.

Mainokset on myyty suoraan puhelimitse ja sähköpostitse ottamalla yhteyttä. Sekin vie yllättävän paljon aikaa, kuten myös mainoksen tekeminen mainostoimistossa. Käytännössä olen huomannut, että mainoksen sopimisesta menee noin 1-2 kuukautta siihen, että saamme mainoksen käyttöömme.

4.1.6 Markkinointi

Kirjaa pääasiassa markkinoidaan suoramarkkinoinnilla oppilaitoksille, autokouluille ja yrityksille. Olemme olleet yhteydessä sähköpostitse oppilaitoksiin ja nyt kirja alkaa olla jo niin tunnettu, että tällä hetkellä kaikki linja-autoalan koulutuslaitokset ovat tutustuneet siihen. Seuraavaksi alkaa suoramarkkinointi ammattioppilaitoksien kuljetusosastoille.

Kirja kuuluu Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarjaan ja se on esillä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjaston internet-sivustolla. Sieltä voi myös tilata sitä.

Tieliikennemuseo Mobilia myy kaikenlaisia autoihin ja liikenteeseen liittyvää kirjallisuutta ja kirja on myynnissä myös siellä. Sitä on mahdollisuus ostaa Mobilian omasta myymälästä Kangasalalta tai tilata internetin kautta.

Kirja on ollut esillä myös Linja-autoliiton liittopäivillä Linja-autoliiton osastolla. Linja-autoliitto ei ole vielä ollut halukas ottamaan kirjaa omaksi myyntiartikkelikseen, mutta osallistuu kannustusmielessä kirjan mainostamiseen omalla osastollaan.

Mainoksia emme ole julkaisseet missään. Sopimus yhdestä mainoksesta Linja-autoliiton julkaisussa Bussiammatilainen on sovittu kesän 2006 aikana. Ilmaista mainosta sen sijaan on tullut, kun YLE FST:n julkaisemassa Bussen-televisiosarjassa kerrottiin kirjasta. Auto- ja kuljetusalan työntekijäliiton lehdessä oli myös juttu kirjasta.

4.2 Mitä kirjan kirjoittaminen antaa opettajan työhön?

4.2.1 Oma mielikuva ammatissa vaadittavista taidoista vahvistuu

Kirjaa kirjoittaessa on pakko miettiä alaa laajemmin ja kokonaisuutta ammattitaidon vaatimuksista, joita ammatissa tarvitaan. Oma kokonaiskuva ammatista ainakin selkeytyi, kun sen joutui tutkinnon perusteista ja opetussuunnitelmasta purkamaan ensin palasiksi ja kasaamaan sen jälkeen toisenlaiseksi kokonaisuudeksi.

4.2.2 Oma ammattitaito kasvaa

Jokaisella on omien kokemustensa tuoma vahva ammattitaito tietyistä osa-alueista. Nyt joutui perehtymään enemmän muidenkin opetukseen ja muiden aihealueiden sisältöihin. Itsekin sai paljon uutta tietoa etsiessään sitä lukijoille. Näyttötutkintojakin katselee nyt toisella tavalla kiinnostuneena, että mitä uutta tästä voisikaan saada taas irti.

4.2.3 Omat taidot lisääntyvät

Kirjoitustaito kehittyy koko ajan ja itse tulee kriittisemmäksi omille teksteilleen. Toisaalta taas kehittyy tietynlainen ”silmiä” poimia asioita materiaalista ja tiivistää niitä omaksi tekstiksi.

Valokuvaustaitoa pitäisi alkaa kehittämään. Aikoinaan on tullut paljonkin kuvattua järjestelmäkameralla valokuvausharrastuksen myötä, mutta nyt digikaudella kuvaaminen on jäänyt vähemmälle. Siihen pitäisi alkaa paneutumaan enemmän ja opetella käyttämään kunnon kuvankäsittelyohjelmia. Tietokoneen käyttötaito kohenee kyllä muutenkin, kun joutuu opettelemaan uusia ohjelmia.

Pedagogisia taitojakin joutuu miettimään kirjaa tehdessä, että mikä olisi hyvä tapa saada asiat opetettua ja miten kirjaa voisi kehittää vielä paremmaksi.

4.2.4 Portfolion osa

Kyllähän kirjan kirjoittaminen tietysti aina nostaa esille oman alan osaajien joukossa. Kirja toimii tavallaan yhtenä osana oman osaamisen näyttöä. Se on hyvä valtti, jos hakee töitä

jostakin, kun on osoittaa jotain konkreettista omasta osaamisestaan. Toisaalta taas työpaikkakin voi mainostaa työntekijänsä osaamisella mm. tarjouskilpailuissa.

4.3 Uudet eteen tulevat haasteet

4.3.1 Logistiikan perustutkinnon asiat

Linja-autonkuljettajien alalle tulo koulutuksen muuttuminen logistiikan perustutkinnon kautta tulee olemaan varmasti seuraavan painoksen haaste. Varmaa tietoa ei vielä ole siitä, mitä perustutkinnossa linja-autonkuljettajien opetus tuo tullessaan, mutta alustavasta suunnitelmasta voi arvata, että joihinkin asioihin kiinnitetään enemmän huomiota. Esimerkiksi palveluliikenne tulee olemaan tärkeänä asiana uudessa opetussuunnitelmassa. Seuraavaan painokseen pitääkin miettiä, että miten kirja pystyy vastaamaan sen opetussuunnitelmassa käsiteltäviin asioihin?

4.3.2 Tehtävät

Kirjaan pitäisi keksiä ehkä enemmän tehtäviä, jotka olisivat sopivan haasteellisia mietittäväksi vaikka ryhmissä luokassa. Nyt tehtäviä on laitettu vain joidenkin lukujen loppuun, mutta ehkä kaikissa pitäisi olla ainakin jotain mietittävää. Tehtävien pitäisi olla soveltavia ja sellaisia, että niissä voitaisiin hyödyntää muuallakin kirjassa olevaa tietoa.

4.3.3 Ajantasainen päivittäminen

Kirjassa on aina se ongelma, että päivittäminen tapahtuu vain ainoastaan painosta uusissa. Tietojen päivittämiseen painosten välilläkin olisi tarvetta.

Aikomuksena onkin lähiaikoina tehdä internetsivusto kirjalle. Siellä voisi tutustua kirjan sisällysluetteloon ja rakenteeseen. Sitä voisi tilata internetin kautta ja mainoskirjeisiinkin ja –sähköposteihin voisi laittaa internetosoitteen, koska kirjan mainostaminen ja mainoksien myyminen on hankalaa kirjaan, josta ei ole saatavana faktatietoa. Internetiin voisi laittaa aina uusimmat päivitykset esimerkiksi lakiasioissa ja ne olisivat sieltä kaikkien kirjan ostajien vapaasti haettavissa seuraavan painoksen ilmestymiseen asti.

4.3.4 Opettajan diaesitys

Paljon on tullut kyselyjä opettajaa varten olevasta diaesityksestä. Diaesityksiä on kyllä valmiina aiheista vaikka kuinka paljon, mutta niihin on ehkä vaikeaa päästä ulkopuolisen sisälle, jos ne ovat liian tarkkoja. Tarkoituksena onkin tehdä ihan kirjaan pohjautuva diaesitys, jossa on opettajalla mahdollisesti itsellään mahdollisuus lisätä omia dioja. Se olisi siis avoin diaesitys.

4.3.5 Palaute

Koska palautetta tulee aika vähän oma-aloitteisesti, pitäisi seuraavaa kirjaa varten varmasti kysellä palautetta käyttäjiltä. Jo tähän painokseen palautetta piti kysyä, mutta tarve toiselle painokselle tuli niin äkillisesti, että aikaa kyselyyn ei jäänyt. Internetsivuston kautta palautteen kysyminenkin on varmasti helpompaa ja nopeampaa, kun vain saa lukijat motivoitumaan palautteen antamiseen.

Lähdeluettelo

Julkaisut:

Alajärvi, Herno, Koskinen & Yrttiaho, Työelämän viestintä, WSOY, 2002

Engeström Yrjö, Perustietoa opetuksesta, Valtion painatuskeskus, 1991

Dunderfelt, Himberg, Laakso, Lyytinen, Niemi, Näätänen, Peltola & Vidjeskog, Psykologia 3 – Tietoa käsittelevä ihminen, WSOY, 1993

Kari Jouko, Didaktiikka ja opetussuunnittelu, WSOY, 1991

Lehtinen Erno ja Hiltunen Teija, Oppiminen ja opettajuus, Turun opettajakoulutuslaitos, 2002

Opetushallitus, Linja-autonkuljettajan ammattitutkinnon perusteet, 2001

Rauste Von Wright Marja-Liisa & Von Wright Johan, Oppiminen ja koulutus, WSOY, 1994

Tynjälä Päivi, Oppiminen tiedon rakentamisena – konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita, Tammi oppimateriaalit, 1999

Vuorinen, Tuunala & Mikkonen, Psykologian perusteet – Ihminen tietojen käsitteijänä, Otava, 2000

Internet:

Korhonen Onerva, verkkolehti VINki 5/2005, <http://www.vink.helsinki.fi/vinkki/2005-05/artikkeli2.htm>